پرواز شماره ۷۵۲؛ چهار ماه بدون اجرای عدالت سپری شد

بنای یادبود جان‌باختگان هواپیمای اوکراینی نمادی برای عدالت‌خواهی آنها خواهد بود

پانته‌آ بهرامی

پنج شنبه ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۹ برابر با ۷ مه ۲۰۲۰

هجدهم دی‌ماه ۱۳۹۸ دو موشک پدافند هوایی سپاه پرواز شماره ۷۵۲ هواپیمایی بین‌المللی اوکراینی را بر فراز تهران هدف گرفت و همه ۱۷۶ مسافر و خدمه آن جان باختند-Geoff Robins / AFP

در هجدهم دی ماه گذشته پدافند هوایی سپاه پاسداران با اعلام نکردن منطقه پرواز ممنوع در شرایط جنگی (حمله موشکی به پایگاه نظامی نیروهای آمریکایی در عراق)، هواپیمای مسافربری اوکراینی را مورد هدف قرارداد و منجر به کشته شدن ۱۷۶ مسافر و خدمه آن شد. با گذشت

چهار ماه از آن واقعه دلخراش، با تحویل ندادن جعبه سیاه، تلاش مخفیانه برای امضای یک یادداشت تفاهم با اوکراین، مخالفت با تشکیل گروه بین‌المللی تحقیق، و شهید خواندن قربانیان، حکومت تلاش دارد، تا گرد فراموشی بر این فاجعه بپاشد. ازسوی دیگر، خانواده‌های قربانیان و کسانی که نمی‌خواهند به ضرورت دادخواهی و عدالت‌جویی بی‌تفاوت باشند، می‌کوشند تا با احداث بنای یادبود، نوشتن، تولید موسیقی و فیلم، جلو این فراموشی را بگیرند. جمهوری اسلامی ایران یک بار دیگر با قربانی کردن کسانی که می‌خواستند تنها زندگی کنند، درس بخوانند و به سیاست کاری نداشته باشند، تعداد مخالفان خود را افزایش داد.

بنای یادبود؛ نه برای سوگواری برای دادخواهی

قرار است در کانادا یک بنا برای یادبود ۱۷۶ جانباخته هواپیمای اوکراینی ساخته شود. در این بنا در مجموع سه نشانه اصلی وجود خواهد داشت: ۱۷۶ روزنه نور ، ۱۷۶ درخت چنار، و ۱۷۶ صندلی. کامران دیبا، معمار فرهنگسرای ایران و موزه هنرهای معاصر ایران، قرار است سرپرستی گروهی از هنرمندان، از جمله باربد گلشیری و مورشین اللهیاری، را برای برپایی این بنای یادبود بر عهده گیرد.

باربد گلشیری، یکی از هنرمندان این مجموعه، بنا را این‌گونه توصیف می‌کند: «بنای عظیمی با یک باغ دورش و دیواری که دارای ۱۷۶ روزن مربع و ۱۷۶ درخت چناراست که چهار فصل ندارد.» آن بنا با یک سطح شیب‌دار، به یک خاطره‌خانه می‌رسد که داخل آن را باربد گلشیری و مورشین اللهیاری کار می‌کنند. کلیه مواد اولیه‌ای نیز که مردم در تارنماها فرستاده‌اند، از طرح، نقاشی، عکس تا موسیقی، صدا، پیام صوتی، ویدیو وغیره، در آن یافت خواهد شد. در داخل این خاطره‌خانه ۱۷۶صندلی وجود دارد و هر یک دارای ۲۷ خشت است که روی برخی، کدهایی هست که وقتی مردم دوربین‌های گوشی‌های موبایل خود را روی آن خشت‌ها بگیرند، اشیایی را مانند لنگه کفش قرمز، نقاشی‌هایی که بچه‌ها کشیده‌اند، می‌بینند. در واقع عواملی که در خاطره جمعی مانده‌اند یا به تارنماها فرستاده شده‌اند، در پای آن خشت‌ها به صورت مجازی دیده خواهد شد.

کامران دیبا در مورد شرط پیوستن خود به آن پروژه گفته است: «شرط من این بود که ما جنبه‌های سیاسی را نمی‌خواهیم در این پروژه واردکنیم در کارما علایم سیاسی یا محکومیت یا قضاوت یا طرفداری نیست. ما خیلی متاسفیم و نوعی نمایندگی این واقعه را داریم.»

این بنای یادبود بخشی از سوگواری است و یادبود و با عدالت رابطه مستقیمی دارد.

مجموعه این بنا نوعی خاطره‌خوانی نیز هست و مانند یک گورستان فراموش شده عمل نمی‌کند. شادی، پویایی و دادخواهی انسان‌هایی که عاشق زندگی بودند و رفتند، در قلب تپنده باغ جاری و ساری خواهد بود.

پیشنهاد جمهوری اسلامی ایران به اوکراین

جمهوری اسلامی ایران تلاش دارد با یک یادداشت تفاهم مستقل با اوکراین، از زیر تعهدات و مسئولیت خود در قبال قربانیان شانه خالی کند و از هزینه و پیامدهای آن بپرهیزد. هنوز هیچ گروه مستقلی برای تحقیق مستقل در مورد این سانحه تشکیل نشده است. ایران فقط خود را مسئول تحقیقات در این مورد می‌داند واز تحقیقات بین‌المللی تا به حال جلوگیری کرده است. آندره گوک، کارشناس حقوق هوانوردی بین‌المللی، در مورد محتوای یادداشت پیشنهادی دولت جمهوری اسلامی ایران در گفت‌وگو با رادیو فردا به این موارد اشاره کرده است: نخست، اوکراین نباید قبل از تحقیقات مستقل، خطای انسانی را عامل سانحه بنامد. دوم، پرداخت غرامت به خانواده‌ها موضوع مذاکرات آتی جداگانه است و جبران خسارت مالی هواپیما به پایان تحقیقات فنی محول می‌شود. سوم، اوکراین هیچ وظیفه‌ای برای ارائه اسناد فنی به ویژه اسناد خطوط هواپیمایی مائو که یک شرکت خصوصی است، به ایران ندارد. مطابق این یادداشت، ایران هیچ تعهدی برای ارائه اسناد خود به اکراین را نمی‌پذیرد. چهارم، واگذار کردن جعبه سیاه به کارشناسان بین‌المللی.

اکنون با تعلل برای ارسال جعبه سیاه، ثابت شده است که ایران نه تمایلی به بازخوانی و نه توانایی بررسی جعبه سیاه را دارد. در این پیش‌نویس یادداشت تفاهم، حتی این نکته که پرداخت غرامت بر عهده کیست و چه زمانی باید به آن عمل شود روشن نشده. به نظر می‌رسد که جمهوری اسلامی ایران با وقت کشی، می خواهد از مسئولیت شانه خالی کرده تا علت واقعی سانحه در پرده‌ای از ابهام بماند و شامل فراموشی در مرور زمان شود.

شهید خواندن جان‌باختگان پرواز اکراینی، چرا؟

دوباره زمزمه «شهید» خواندن جان‌باختگان پرواز اوکراینی در رسانه‌های داخل ایران به گوش می‌رسد. برطبق قوانین جمهوری اسلامی

ایران، تعریف شهادت این است: «افرادی که در حین درگیری بین نیروهای مسلح و دشمن با گروه‌های معارض کشته می‌شوند، در حکم شهید هستند.» به فاصله سه روز پس از انتشار اطلاعیه ستاد کل نیروهای مسلح، بنیاد شهید از عنوان «شهید» برای جانباختگان سانحه هواپیمای اوکراینی استفاده کرد. مسئولان بنیاد شهید بسیار سختگیر هستند و اکنون هزاران پرونده مربوط به رزمندگان در مناطق عملیاتی وجود دارد که بنیاد حاضر به پذیرش «شهادت» آنها نشده است. با پذیرش عنوان «شهید» برای جان‌باختگان آن حادثه، این فرضیه تقویت می‌شود که ستاد کل نیروهای مسلح توانسته است مسئولان سختگیر بنیاد شهید را متقاعد کنند که سقوط هواپیما به دلایل دیگری که «دشمن» در شکل گیری آن نقش داشته است، ارتباط دارد. یکی از عللی که برخی از خانوادها نخواسته‌اند که از فرزندانشان بعنوان شهید یاد شود این است که جمهوری اسلامی ایران به این وسیله از مسئولیت خود برای نبستن فرودگاه‌های کشوردر شرایط جنگی شانه خالی می‌کند وخطای خود را برای این حادثه دلخراش نمی‌پذیرد.